

A költő öccse.

— Petőfi István. —

A Petrovics-fiuk élete nem volt sima lefolyásu. Mindegyikre végzetesen nehezedett rá a sors keze. Mégis István élete volt talán a legsimább. Míg bátyja a dicsőség utján járt, ő csöndes magányosságban morzsolta le életét. Öregedő szüleit gyámolította, s ifjú korában atyja mesterségét folytatta.

A szabadságharczban mint honvéd küzdött. A katonáskodást Veszprémben kezdte, honnan Sándor bátyjának levelet irt. Ez az egyetlen levél, mely a bátyjához irt levelei közül fönmaradt. A levél, mely az 1848-iki „Életképek“-ben is megjelent, így hangzik :

Veszprém, 1848. július 13.

Kedves bátyám! Kivántalak egy pár heti itt-létünk alatt tudósítani, valamint elmenetelünk előtt elvárom szinte tudósításodat. Ha azt mondanám, hogy megbántam tettemet, miszerint katonává let-

tem, bünt követnék el lelkiismeretem ellen; nem biz én, nem bántam meg, s úgy hiszem, nem is fogom megbánni, ha közlegény maradok is. Kijelölve altisztnek ugyan már vagyok, de kijelentve még nem. Egy kissé furcsán tetszik, hogy idejöttünkör már az itt levők között az altisztek ki voltak nevezve, s minket azok alá adtak, holmi 15—16 esztendő s mesterlegények kormányzata alá, kikben kevés az értelem; ez bizony sokunknak, akik jobban megérdemelnék, visszatetszik . . . de az idő s a tettek majd megváltoztatnak mindent. Hát urammal mire mentél? Mi az ujságokat bizony nem igen szemlélhetjük, mert ide nem jár, csak a kaszinóba, ott meg az urak, vagyis az úrfomák lenézik az önkéntes katonát . . . sokan azt hiszik, hogy ezek az önkéntesek aféle ügyefogyott emberek, kiknek nem volt életmódjuk, holmi csavargó mi egymás, pedig igen csalatkoznak uraimék, ha azt hiszik. A hazaszeretet vezérelt minket, tiszta érzésüeket e pályára, sokan közülünk szerencsájüket, boldogságukat hagyták el a haza szent ügyéért, azért megkivánnók, hogy egy kissé udvariasabban bánjanak velünk, s ne tekintsék sok becsületes fiunak foltozott ruháját, csizmáját, mert azt már öt hét óta jól megviselgettük, s az országtól még nem kaptunk prófont és husz krajczárnál egyebet. Szállásaink is igen rosszak, holott Veszprémbe jobb helyekre is szállásolhatnának bennünket, nemcsak oly helyekre, hol a katonától sóra és lisztre valót kérnek . . . én úgy hiszem, rövid itt-

létünk alatt a jobbmódú házaknál is szívesen adnának szállást. Főbb tisztjeink igen becsületesen bánnak velünk, nyíltan mondhatjuk, ily egyének vezérlete alatt szívesen szolgálunk hazánkknak s örömmel és bátran megyünk bármi veszedelem ellen. Ég velünk!

Szerető öcséd:

István.

István a szabadságharcot végigharcolta és kapitányságig vitte. Bátyjával anyjuk temetésén találkozott utoljára.

A szabadságharc után az osztrákok katonának sorozták be és 1850-ben Schleswig-Holsteinba küldték, ahonnan egy év múlva szabadságolták. Ekkor P. Péterváradra ment, s folytatta mesterségét: a mészároságot.

1852 nyarán Pesten, hol bevásárlások végett időzött, Pataky emigrációs ügynök kézrekerített listája alapján elfogták és a teresienstadti fogházba hurczolták. Itt három évig raboskodott, miközben megismerkedett Böm János mérnökkel. Böm beszélte, hogy István a fogházban minden idejét az önművelődésre fordította. Folyvást irt és oivasott.

A fogházból való kiszabadulásuk után élénk levelezést folytattak egymással István és Böm János. István sokat panaszkodott leveleiben, hogy nem tud megfelelő álláshoz jutni s ez okból kéri „keserű kenyeres pajtását”,* ha valahol alkalom kínálkoznék: ne feledkezzék meg róla.

* Így szólították egymást a fogházban.

1857-ben Gaylhoffer János dánosi (Pestm.) földbirtokos, Böm mérnök apósa, nevelőt keresett két kisebb fia mellé. Bömnek első gondolata az volt, hogy Istvánt kínálja meg ez állással. István

Hány néi a világ?

Pesten jart kend, bátya, ugyan mondja meg
Mit csinálnak odafönn a követei?
Mondja el a sok szép jó hírt felölök,
Hadd buzduljon a szívem, hadd örülök

Nem örülsz a pesti hírek hallatán
Riva fakadsz, kedves öcsém, mint a lyány
Riva fakadsz, hogyha magyar a hited
Ha hazádat s szabadságod szereted

Jertek ide, jertek ide, legyenek,
Elbeszelem azt az új hírt ti nektek,
Nem akar az országgyűlés egyebet,
Csak az egyet, hogy katonák legyetek "

Ejnye, bátya, eb a lelki, mi lelte,
Hogy ezt olyan gonosz hírek képzelte?
Mellvikünket tartja olyan gyusvanak,
Hogy ne menjen szívesen katonának ?

Egytől egyig mind ott leszünk, a hol kell
Mind kiállunk bator elszánt lelekkel,
Alig várjuk, hogy azt mondják: ide hát
Védelmezni bajában a szent hazát!

A szavamba vagtatok, jó legyenek,
Nem ottan van ám vége a beszédnek,
Az a vége, hogy katonák legyetek
Es pedig nem magyarok, de nemetek.

Belebujtok majd a német ruhába,
Német szóval vezetnek a csatába,
Német zászló, az a feketeárga,
Avval mentek szegény Olaszországra."

Huh meg azt is, a ki adja, teremti!
De már abból csakugyan nem lesz semmi
Ilyenek hát követek, ilyenek?
Isten őket érdem szerint adja meg

Olaszország minket soha nem bántott
Egyet akar velünk: a szabadságot.
Ezert minket oda vinni nyakara?
Soh' se lépünk mi arra a hatarra.

Itt maradunk mi a magyar hazában,
Ezt megvédjük mind halálig mindnyájan
De magyar ruhában es magyar szóval
Es a magyar háromszínű zászlóval

Katonának valamennyin fölsapunk,
De a magyar hazát védi csak hadunk,
Magyar hazánk pedig ott van valóban,
Hol a háromszínű magyar zászló van!

(Pest, augusztus, 1848.)

Petőfi Sándor.

Arca egy bankó karczát

Utczán árusított nyomtatvány 1848-ból.

örömmel fogadta el a meghívást, s még azon esztendő szeptember elején Dánosra érkezett.

A melegszívű fiatalember rövid idő múlva megkedveltette magát a családnál. Szerette a termé-

szetet, amelynek ölen naphosszat elbolyongott; szerette a múzsát, amely neki időnkint verseket sugallt.

Ha Gaylhofferékhez vendégek érkeztek, Istvánnak vezető szerep jutott a társaságban.

Egy alkalommal Ellingerné, a kiváló operaénekesnő vendége volt Dánoson Gaylhofferéknek. A művésznő társalgás közben azt az óhaját fejezte ki, hogy rendkívül szeretné Petőfi Sándor költeményeit német nyelven ismerni.

E kijelentésre István elhozta bátyjának piros kötésű költeményeit és átnyujtva a művésznőnek, így szólt:

— Parancsoljon Nagyságod, bármelyiket kívánja, készséggel lefordítom.

És a társaság általános csodálkozása közben, bárhol nyitották ki a könyvet, mindenütt rögtön németre fordította a költeményeket.

— Es ist nicht möglich! — ismételte Ellingerné csodálkozásában.

*

A Gaylhoffer-család szemefénye a virágzó szépségű Antónia volt, egy bájos leány, aki nem maradhatott hatás nélkül a fiatal nevelő lelkére. Fölbredt szívében a leány iránt a szerelem érzése, melyet a folytonos együttlét csak fokozott.

A leányt valósággal körülrajongták a Gaylhofferékhez bejáratos fiatal emberek, de úgy látszik, Antónia valamennyi közt István iránt érzett

legtöbb vonzalmat. De Istvánt nem lehetett a komoly kérők sorába sorolni, mivelhogy nem volt megfelelő állása, Gaylhoffer pedig, aki józan, bölcs ember volt, legkedveltebb leányának nyugodt és gondtalan megélhetést óhajtott.

Ez érlelte meg Istvánban a gondolatot, hogy jobb állás után néz, s akkor megkéri Antónia kezét.

A nyár végén bucsut is vesz a dánosi kuriától. Mielőtt eltávozik, tépelődő lelkében föltámad az aggodás: vajjon távozása nem változtatja-e meg Antóniának iránta való rokonszenvét s nem kényszerítik-e a leányt szülei arra, hogy hamarosan férjhez menjen?

Távozása napján bátyja költeménykötetét Antóniának ajándékozta, első lapján a következő ajánlással:

EMLÉKŰL

a boldogtalan költő

még boldogtalanabb öcscsétől.

A költeménykötetbe levélborítékot csusztatott s arra kérte Antóniát, hogy azt csak elutazása után bontsa fel.

A boritékban levél volt, melyben István megvallja szerelmét, s arra kéri Antóniát, hogy ha szabad még a szive: őrizze azt meg az ő számára.

István előbb Pestre jött, majd sorra látogatta ismerőseit, miközben Szendrey Júlia atyjának ajánlatára Geiszt Gáspár csáki pusztájára (Békésm.) került ispánnak.

Alig foglalja el állását, sűrűn küldözgeti a leveleket Antónia legidősebb bátyjának, akit feleségével együtt beavat szívének titkába és számít pártfogásukra, hogy utját a szülőknél egyengetni fogják.

István mint gazdatiszt buzgón és kitűnő eredménnyel működött. Példás becsületességével megnyerte a Geiszt-család és a környék urainak szeretetét. Szabad óráiban verselt és több költeménye megjelent a „Vasárnapi Ujság“-ban.

A dánosi szép napokat és Antóniát azonban sem az idő, sem a távolság nem tudta vele elfeledtetni. És noha Antóniától nem kap választ leveleire, ő mégis gyakran keresi föl a leányt soraival, s mindenképen hatni igyekszik reá, hogy ha kell, még szüleinek akarata ellenére is nejévé legyen. E levelek közt van kettő, melyeknek az ad értéket, hogy István mindkettőben hivatkozik bátyja és Szendrey Júlia viszonyára, s az utóbbinak hozzá intézett vigasztaló szavait szóról-szóra közli.

Egyik levélben István a többi közt ezeket írja Antóniának:

Pesten létemkor elbeszéltem ángyomnak sorsunkat, ki igen forró részvéttel hallgatta végig szerelmemet, szerelmem okozta fájdalmaimat, szülőid ellenséges indulatját s midőn mondám, hogy aligha esküdhetünk szüleid engedelmével és ha megyünk, alig kísérend bennünket szüleink áldása; szóról-szóra ezeket mondta szegény ángyom:

— Én is szülői áldás kísérete nélkül mentem azzal, kit szerettem és mégis boldog voltam

mindaddig, míg ő élt. Ha úgy történnék veletek is, majd megtanítom nődet szülői bántalmait megbocsátani és boldognak érezni magát az új pályán és magát vigasztalni tudni minden viszontagságok közepett.

— Ezek voltak — jegyzi meg István — ángyom szavai és hidd el, édes lelkem, hogy ángyomban egy jó testvért birsz már is.

Petőfi István.

Másik levelében panaszkodik, hogy Antónia nem válaszol leveleire.

— Én — írja — rab voltam. Ajtó előtt, hol másodmagammal voltam, ő állott és ha kimentem, nyomban kísért az ő. Én mégis tudtam módot keresni ángyomnak, ki egyedüli tá-

maszom volt nyomoromban, néha egy-egy sort írni. Tudom helyzetedet, kedvesem, de semmi sem menthet föl a nemirás bűnvádjá alól; egy szót, egy kis szócskát setétben, éjszaka, irónnal a párnán is írhatnál, szóval: van mód környezetet nem megcsalni, (mert ezt a szót ily esetben, tiszta szerelem ügyében, istenkáromlásnak tartom), hanem méltatlan eljárásokat kijátszani. Nem vétkezik az, ki az igaz-

ság és jognélküli erőszakoskodást megcsalja. És itt szegény ángyom jut eszembe, kinek Pestre érkeztemkor csaknem első kérdése volt:

— Hogy vagy te s hogy áll szerelmed ügye?

Én mély fájdalommal megvallottam, hogy három hó óta semmit sem tudok felőled és ő méltó bosszankodással felelt:

— Már megengedj, édes Pistám, de a te Tónikád csakugyan gyáva kis leány, mert én sem tartoztam a legbátrabb leányok közé, de, daczára minden szülői zsarnokoskodásnak, mégis irtam Sándornak.

Majd így folytatja levelét István:

„Ne haragudj, édes Tónikám, ángyomra, hogy ily nyíltan kimondta

véleményét, mert ő azért téged szeret s ha van jóakarónk, úgy ő az. Pistitől (Gaylhoffer Antónia fivére) kérdeztem, hova lett ángyom képe az ebédlőből és azt mondta, hogy ágyad fölött tartod. Köszönet neked e megbecsülésért, adja Isten, hogy bebizonyítsa, mennyire megérdemelte azt; adja Isten, hogy te légy nekem mindenben az, ami ő bátyámnak volt.“

Petőfi Istvánné. (Gaylhoffer Antónia.)

1863-ban a Geiszt-család uradalmi tisztartóvá nevezte ki Istvánt, akinek ezzel évi jövedelme is jelentékenyen megnövekedett.

— Most már — gondolta magában — megkérheti Antónia kezét.

Kinevezéséről azonnal értesíti Bőm Jánost és Antónia bátyját, mindkettőt arra kérve, hogy együttesen hassanak Antónia szüleire és eszközöljék ki számára a beleegyezést.

Azt tudta, hogy Antóniának iránta való rokonszenve nem változott. Erről ismerősei értesítették azzal a hozzáadással, hogy Antónia szívesen írna neki, de szülei nem engedik.

Sok huza-vona és rábeszélés után végre Antónia szülei is beleegyeznek, hogy férjhez mehet a csáki tisztartóhoz, annál is inkább, mivel a leány más kérőről hallani sem akar.

Örömmel értesíti erről Istvánt Bőm János, akinek levele után csakhamar megérkezik Antónia levele is, jelentve, hogy hosszú és kínos öt évi várakozás után immár mi sem áll boldogságuk útjában.

E levél után István személyesen is elmegy Gaylhofferékhez, ahol ünnepiesen eljegyzi Antóniát, s egyuttal kitűzik az esküvő napját. Gaylhofferék akkor már Alsó-Nyáregyházán laknak, mivelhogy az öreg úr dánosi birtokát eladva, itt vásárolt birtokot.

Az esküvő 1863 decemberében volt Alsó-Nyáregyházán. Néhány nappal az esküvő előtt az alsó-

nyáregyházai pap: Vághelyi János meglátogatta Gaylhoffert s kijelentette, hogy ő nem esketteti össze Antónia kisasszonyt Istvánnal. Okul adta a többi közt azt is, hogy a menyasszony katolikus, a vőlegény református, a menyasszony atyja pedig luteránus.

— Ilyen házasság — mondta aggódva a pap — nem lehet boldog!

A családot a zavarból Sárkány Sámuel lelkész (a későbbi püspök) segítette ki. Ő adta össze az ifjú párt, gyönyörű beszédet intézve hozzájuk az alsó-nyáregyházi templomban.

Az esküvőn, amelyen násznyagként szerepeltek: Gerenday Ambrus és Hoitsy Sándor, megjelentek az összes rokonok, köztük Szendrey Júlia és Lisznyayék.

Esküvő után a fiatalok Csákóra utaztak, az új otthonba, ahol már kíváncsian várták a közkedveltségű és népszerű tisztartót ifjú nejével együtt.

És leragyogott rájuk a boldog szerelem napja!

De a boldogságra hamarosan fekete felhő borult. Egy asszony, aki Istvánt nőtlen korában hatalmába kerítette, még akkor sem szünt meg őt üldözni, mikor már nő volt és a magáénak mondhatta azt, aki után éveken át epekedett. A férfi gyöngye volt, az asszony pedig erőszakos és kegyetlen.

Az ifju feleség szívében egy világ dőlt romba. Házasságuk nyolczadik hetében Antónia elhagyta

a csáki tiszttartói lakot és hazament szüleihez. Nem vált el törvényesen férjétől, de többé sohasem találkoztak.

István éveken át írta Antóniához a bocsánatkérő és engesztelő leveleket, sőt halála előtt mindenáron látni óhajtotta még egyszer nejét, de mire a hívogató levél Antóniához ért, megjött a gyászhir is, hogy régi szivbaja véget vetett Petőfi István boldogtalan életének.
